มูลเหตุของ "อคติ"

หลักการประการแรกถ้าคิดถึงอคติในแง่ของทัศนคติ (attitude) แล้ว *ลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างคนในกลุ่มกับพวกนอกกลุ่ม ทำให้เกิดทัศนคติต่อคนนอกกลุ่มคล้อยตามความสัมพันธ์ที่มีอยู่เหล่านั้น*

ตัวอย่างเช่น

ก) กรณีที่คนกลุ่มหนึ่งถือบังเหียนกดให้คนอีกกลุ่มหนึ่งต้องอยู่ในสภาพทาส ทาสจะถูกมองไปว่าเป็นพวกขี้เกียจ ไม่มีความรู้สึกรับผิดชอบ ไม่มีความสามารถริเริ่มสิ่งใด

ความเชื่อเช่นนี้มาจากความจริงที่ว่า พวกทาสนั้นต้องกระทำตามคำสั่งผู้เป็นนาย ไม่เคยได้รับโอกาสให้เริ่มสิ่งใด ไม่เคยได้มีโอกาสรับผิดชอบสิ่งใด ดังนั้นการที่พวกคนกลุ่มใหญ่จะมีความเชื่อในพวกคนกลุ่มน้อยในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการสอดคล้องต้องกันกับพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดนำล่วงหน้านั้นมาแล้วดังนี้

ซึ่งเห็นได้ชัดว่าความเชื่อจะเป็นไปในรูปใด แนวใด จะขึ้นอยู่กับโครงสร้าง ของสัมพันธภาพที่กลุ่มต่างมีต่อกัน

ข) กรณียิว:

ความเป็นมาของอคติต่อพวกยิวมีมานานแล้ว ภาพของคนยิวนั้นที่ใคร ๆ รับรู้หรือเห็นกันว่า

รวย

เป็นนักฉกฉวยโอกาส

ฉลาด

และเค็ม

มาจากบทบาทในอาชีพของคนพวกนี้ ที่มักเป็นผู้ให้กู้ยืมเงิน (Simpson & Yinger, 1958) ในสมัยศตวรรษที่ 10-11 บ้านเมืองในยุโรปกำลังเจริญก้าวหน้าต้องการเงินจับจ่ายอย่างสูง ทางฝ่ายศาสนาก็ห้ามพวกคริสเตียนให้กู้ยืมเงินแบบคิดดอกเบี้ย แต่ไม่ได้ห้ามพวกคริสเตียนไปยืมจากพวกยิว พวกยิวก็เลยกลายเป็นนักการธนาคารที่มีกำไรร่ำรวยทันตาเห็นกันไปตาม ๆ กัน

ภาพพจน์เกี่ยวกับยิวจึงเป็นไปต่อเนื่องคล้อยตามบทบาทที่มีอยู่เรื่อยมา นอกจากนี้ ไม่มีปัญหาเลยว่าภาวะหรือสถานการณ์แข่งขันชิงดีชิงเด่นเหล่านั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ใคร ๆ จะมีความรู้สึกไม่ดีต่อพวกยิว ก็ในเมื่อพวกผิวเป็นบุคคลที่สามารถจะให้ใครยืมเงินก็ได้แล้วแต่ความพอใจ แถมยังเป็นพวกที่คิดดอกเบี้ยสูงเกินกว่าที่ผู้ยืมเองคิดว่ายุติธรรม ใคร ๆ ก็อิจฉาความร่ำรวยของพวกยิวไปตาม ๆ กัน

ค) ตัวอย่างไม่ไกลนัก ในช่วงปี 1959-1960 ก็มีหลักฐานที่เสริมข้อคิดที่กล่าวไว้ข้างต้นว่าการรับรู้เกี่ยวกับคนนอกกลุ่มจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาได้ แล้วแต่ว่าโครงสร้างของสัมพันธภาพระหว่างกลุ่มเปลี่ยนไปหรือเปล่า

Shinha & Upadhyaya* ได้วิจัยรวบรวมข้อมูลระยะที่มีกรณีพิพาทระหว่างจีนกับอินเดียเกี่ยวกับปัญหาพรมแดนต่อเนื่องกันระหว่างกัน ได้ทดสอบ ลักษณะ Stereotype ที่คนอินเดียมีต่อคนจีน ในเดือนกุมภาพันธ์ปี 1959 ก่อนหน้าที่จะเกิดสถานการณ์ตึงเครียดระหว่างประเทศทั้ง 2 ขึ้น แล้วทดสอบอีกครั้งในเดือนธันวาคมปีนั้น ขณะที่สถานการณ์กำลังตึงเครียดรุนแรง

กลุ่มที่ได้รับการทดสอบเป็นพวกนิสิตมหาวิทยาลัย Patna ในอินเดีย โดยมีรายการคุณลักษณะ 80 อย่างที่เป็นลักษณะเด่น ๆ ของกลุ่มคน 9 ประเทศด้วยกัน รวมทั้งประเทศจีน ให้กลุ่มนิสิตเลือกลักษณะ 5 อย่างจากรายการนั้น

ผลการทดสอบเห็นชัดถึงความเปลี่ยนแปลงเฉพาะลักษณะที่ชี้บ่ง เกี่ยวกับคนจีน มีลักษณะอุปนิสัยเพียง 3 อย่างใน 10 อย่างที่เคยชี้บ่งไว้ก่อนสถานการณ์ตึงเครียดว่าเป็นลักษณะเด่นชัดของพวกจีนที่ยังคงได้รับการชี้บ่งอยู่ดังเดิม นอกจากนั้นแล้วมีการบ่งลักษณะเปลี่ยนแปรไปจากครั้งแรกหมด

ครั้งแรกข้อมูลที่นิสิตชี้บ่งลักษณะคนจีนก่อนหน้าสถานการณ์ตึงเครียดระหว่างประเทศเป็นไปในแง่ที่ว่าคนจีน:

มีไมตรีจิตดี
รักความก้าวหน้า
ซื่อสัตย์
ชาตินิยม

*Simha, A.K.P. & O.T. Upadhayaya, Change and the Persistence in the Stereotype of University Students Toward Different Ethnic During Sino-Indian Border Dispute. V. *Soc Psychol.* 1960, 31.39.

กล้าหาญ

ยึดมั่นในประเพณี วัฒนธรรม

แคล่วคล่องว่องไว

ผลการทดสอบครั้งที่ 2 ขณะที่ประเทศทั้งสองกำลังมีความขัดแย้งตึงเครียดอย่างรุนแรง ข้อมูลที่ได้ออกมาในรูปที่ว่าคนจีนเป็นพวกที่:-

ก้าวร้าว

ขี้โกง

เห็นแก่ตัว

ค้าสงคราม

โหดร้าย

เล่ห์เหลี่ยมจัด

และเบาปัญญาไม่รู้จักคิด

ส่วน Stereotype เกี่ยวกับคนในประเทศอื่นอีก 8 ประเทศที่เหลือ ซึ่งให้ชี้บ่งพร้อม ๆ กัน ผลคงเดิมเปลี่ยนแปลงเพียงนิดเดียวเท่านั้น

Dodd (1935) Dudycha (1942) Seago (1947) Buehanan (1951) ก็ทำการศึกษาเกี่ยวกับ Stereotype ของชาติต่าง ๆ พบข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่า Stereotype ของคนในชาติหนึ่งที่มีต่อชาติอื่นจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลก

หลักการอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักการแรกที่กล่าวมาแล้ว ก็คือถ้าคิดในแง่ของความเชื่อ (beliefs) แทนที่จะคิดในแง่ทัศนคติข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า

ถ้าคน ๆ หนึ่งซึ่งเป็นพวกนอกกลุ่มถูกรับรู้ว่ามีสถานภาพ (status) แตกต่างอย่างแจ้งชัดไม่ว่าจะเป็นในแง่ของลักษณะบางอย่างและความเชื่อบางอย่างไปจากคนในกลุ่ม บุคคลผู้นั้นก็มักจะถูกรับรู้ว่ามีความเชื่ออื่น ๆ และลักษณะอื่น ๆ แตกต่างไปด้วยเช่นกันตามสถานภาพนั้น

อคติกับความเชื่อที่มีไม่เหมือนกัน

*Rokeach, Smith และ Evans ได้ตั้งข้อสังเกตว่าตราบเท่าที่จิตใจของคนมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง

---

*Rokeach, M., *The Open* and *Closed Mind*. New York : Basic Books, Inc., Publisher. 1960.

ความไม่เหมือนกันทางความเชื่อ (belief dissimilarity) จะมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นตัวบงการกำหนดให้เกิดอคติและการแบ่งพวกเสียยิ่งกว่าเรื่องความเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ หรือของกลุ่มเชื้อชาติ

หมายความว่าอย่างไร?

คือถ้าจะตีความให้ง่ายขึ้นก็หมายความถึงว่า *คน ๆ หนึ่ง จะมีแนวโน้มที่จะไม่ชอบคนอื่นมากกว่าที่ควรจะรู้สึกเช่นนั้น ถ้าคนอื่นมีเชื้อชาติต่างไปจากตน และตนคิดว่าผู้นั้นมีความเชื่อต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนตน ไม่คล้ายคลึงกับตน*

ผลการวิจัยมากรายพบว่า ความเชื่อที่ไม่เหมือนกันอาจมีบทบาทสำคัญต่อการมีอคติระหว่างกันได้ ดังเช่นการศึกษาของ *Byrne & Wong ปี 1962 ที่พบว่ากลุ่มผู้ถูกวิจัยซึ่งมีอคติจะทึกทักเชื่อเลยว่า พวกนิโกรมีความเชื่อต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนพวกเขา ต่างไปจากเขา ทั้ง ๆ ที่จากการวิจัยพร้อม ๆ กันกับกลุ่มที่ไม่มีอคติจะไม่ทึกทักเชื่อเช่นนั้น

การวิจัยชิ้นนี้ยังแสดงอีกว่าความเหมือนกันทางทัศนคติจะช่วยให้ประเมินคาดคนอื่นเหล่านั้นไปในทางที่ดี ไปในทางบวก

และทัศนคติที่ไม่เหมือนกันจะทำให้คนคาดหรือประเมินคนอื่นเหล่านั้นไปในทางที่ไม่ดีในทางลบ ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติของเหล่าคนที่มีทัศนคติเหมือนหรือไม่เหมือนกันเหล่านั้น

● Byme,D., & T.J. **Wong,** Racial Prejudice, Interpersonal Attraction, and Assumed Dissimilarity of Attitudes. ***V. Abnorm. Soc. Psychol.*** *65.* **246-253,** *1962.*